

DE WALBURGISKERK IN ZUTPHEN

SPONSAE MEAE QUAE VENIT DE LIBANO...

(vrij naar Hooglied IV:8)

Aan mijn bruid die uit de Libanon is gekomen

JOS HARTMAN

DE WALBURGISKERK
IN ZUTPHEN

DOMINE, DILEXI DECOREM DOMUS TUAE,
ET LOCUM HABITATIONIS GLORIAE TUAE

(Psalm xxv:8)

*Heer, de schoonheid van uw huis heb ik lief,
en de woonstede van uw heerlijkheid.*

Inhoud

Inleiding 8

1 De Walburgiskerk en Zutphen 11

2 De middeleeuwen, de kerk tot aan 1591 17

De Walburgiskerk in de middeleeuwen 18

Het gebouw 19

De vroegste kerken 19

De elfde-eeuwse kerk nader beschouwd 19

De staatkundige context van de stichting van de kerk 23

De verbouwing van de dertiende eeuw 23

De uitbreiding aan het einde van de veertiende eeuw 25

De torenbrand van 1446 en de bouw van de zijbeuken 25

De bouw van de Librije 28

De namen van de kerk 31

De gewelf- en muurschilderingen 33

Begraven in en om de kerk 34

Het gebruik en de gebruikers 35

De inrichting 38

3 De nieuwe tijd, de kerk van 1591-1890 51

De Walburgiskerk na de Reformatie 52

Het gebouw 57

Het lot van de schilderijen 58

Begraven in de kerk 58

Het gebruik van de kerk 61

De inrichting 62

4 Herstel en behoud, de kerk van 1890-2016 **67**

De Walburgiskerk na de restauraties **68**

Het gebouw **69**

De restauratie vanaf 1890 **69**

De Tweede Wereldoorlog en het herstel van de schade **69**

De restauratie vanaf 1978 **75**

De restauratie van de schilderijen **79**

De restauratie van de schilderijen vanaf 1912 **79**

De restauratie van de schilderijen vanaf 1978 **80**

Gebruikers, gebruik en inrichting **81**

Gebruik van de kerk **81**

Gebruikers van de kerk **81**

Overdracht van de kerk aan de Stichting

Oude Gelderse Kerken **82**

De inrichting **82**

5 Rondgang door de kerk **85**

Het Koor **88**

De Viering **102**

Het Noordertransept **112**

De Kooromgang **119**

Het Zuidertransept **169**

De Annakapel (Zuiderdwarskapel) **175**

De Zuiderzijbeuk **190**

Het Middenschip **211**

De Toren **215**

De Noorderzijbeuk **219**

De Credokapel (Noorderdwarskapel) **233**

6 De Librije **253**

Het ontstaan en de geschiedenis van de Librije **254**

Het gebouw en de inrichting **257**

De collectie van de Librije **270**

7 Het exterieur **287**

De toren **288**

Het noorderzijschip **292**

Mariaportaal **294**

Credokapel (noorderdwarskapel) **298**

Kooromgang en Raadskapel **298**

De zuidkant van de kerk **298**

Overige onderdelen **300**

De daken **305**

8 De omgeving van de kerk **307**

Noten **318**

Begrippenlijst **320**

Literatuur **324**

Beeldverantwoording **327**

Colofon **328**

De Walburgiskerk speelt een belangrijke rol in mijn leven. Ik ben tegenover de kerk geboren. Toen ik een jochie van nog geen tien jaar was, waren de steigers, de bouwkeet en de kerk mijn speelplaats. Ik glipte mee de Librije in bij rondleidingen van de toenmalige koster H.H. Kiezebrink en klom op zondagmorgen bij C. Bute op het orgel. Die rondleidingen maakten me nieuwsgierig en vormden het begin van een levenslange belangstelling. Vanaf 1978 raakte ik als wethouder van Zutphen betrokken bij de restauratie van de kerk, en vanaf haar oprichting in 1984 ook bij de Stichting Librije. Enkele kleinere publicaties waren het gevolg. Ook tijdens de lange jaren in de diaspora liet de kerk me niet los. Aan de verre oevers van de Indus, de Barada, de Nijl en de Tigris ontstond het plan voor dit boek.

Er is veel over de kerk gepubliceerd. Er zijn diverse korte gidsen ofwel wetenschappelijke literatuur over aspecten van de kerk, maar een goed geïllustreerde beschrijving van de kerk en haar achtergronden voor een geïnteresseerd publiek is nog niet verschenen. In deze leemte poogt dit werk te voorzien.

Dit boek is ontstaan als een syllabus, een naslagwerk voor de rondleiders in de kerk. Het beoogt de kerk te beschrijven en een uitleg te geven van wat er te zien is, maar het beoogt niet allerlei nieuwe wetenschappelijke inzichten te bieden. Nieuw onderzoek is voor dit boek niet gedaan. Waar relevant wordt volstaan met samenvattingen van de wetenschappelijke discussies die tot dusver gevoerd zijn, met hier en daar een kanttekening. Bij de literatuurvermeldingen is niet gestreefd naar volledigheid.

De opbouw van het boek is als volgt: na een korte inleiding over de plaats van de kerk in de stad volgen drie hoofdstukken die de geschiedenis behandelen van de kerk, haar gebruik en gebruikers en de inrichting, eerst in de middeleeuwen tot aan de invoering van de Reformatie in 1591, dan van 1591 tot aan het begin van de restauraties in 1890, en dan van 1890 tot aan de overname van de kerk in 2016 door de Stichting Oude Gelderse Kerken. Daarna gaat de lezer mee op een rondgang door de kerk. Vervolgens wordt een bezoek gebracht aan de Librije, zowel de boven- als de benedenlibrije. Ten slotte wordt de bezoeker meegenomen op een rondtocht rondom de kerk, van de toreningang met de klok mee. Aan het eind van het boek is een begrip- en lijst opgenomen met korte verklaringen van gebruikte termen.

Schrijver dezes is veel dank verschuldigd aan Gerard van der Brug en wijlen Jan van der Kluit voor hun onmisbare hulp bij het schrijven van de eerste versies van de syllabus, Jan Frings, Michel Groothedde, Jeroen Krijnen, Louis Peeters en Marijke Horensma, die de tekst van kritische commentaren voorzagen, Christiaan te Strake voor hulp bij het vinden van afbeeldingen, Herman Krans voor wijze raad, en de subsidiënten voor hun genereuze ondersteuning. De samensteller is ten slotte vooral zeer veel dank verschuldigd aan de laatste kosteres van de kerk, Riekje Matser-Terwel en haar man Jan, en de huidige huismeester van de kerk, Tim Wengelaar, die allen steeds weer bereid waren de deur van de kerk en Librije voor hem open te doen. Zonder de schitterende foto's van Tim Wengelaar zou dit boek niet zo mooi zijn geworden.

Zutphen, april 2024.

TV GLORIA REPOSALIV
DEICIA ISUALIV HONORIS
FICIA POPULI SIBIUS
GIBUS VIBUS TAVI UN
NOSTRARI